

Egyházfőtanácsi gyűlés.

(Oct. 25. 26. 27.)

I. Ferencz József püspök megnyitó beszéde.

Méltóságos és Főtisztelendő Egyházi Főtanács!

Egyházi törvényeink értelmében az évenként tartandó egyházi főtanács a mai napra egybehivatván, van szerencsém annak ily szép számmal egybegyűlt tagjait elnöktársammal együtt a legmelegebben üdvözölni.

A mint a meghívókkal együtt kiküldött tárgysorozatból méltóztatnak látni, alig volt főtanácsi gyűlésünk, a melyre több munka várt volna, mint jelen főtanácsi gyűlésünkre, úgy a tárgyak számát, mint azoknak fontosságát s részben rendkívüliségüket is tekintve.

Ez utóbbiak közé tartozik minden esetre az E. K. Tanácsnak Dávid Ferencz első püspökünk születése 400-ik évfordulója megünneplése ügyében teendő előterjesztése. Ez azonban, úgy hiszem egyáltalában nem fog nehézséget okozni s a legkedvesebbek közé is fog tartozni. Mert teljesen meg vagyok győződve, hogy az egyházi főtanácsunk minden tagjának keblében visszhangra talál, sőt a legnagyobb örömmel teszi magáévá egész egyházunknak minden tagja a legkisebttől a legnagyobbig, hálát adva Istennek, hogy az a szellemi fény, mely Dávid Ferenczünk lelkéből sugárzott ki a hit világára, nem aludt ki, bár kioltására századok alatt mindent elkövettek azok, a kiknek szemét ez e fény sértette; sőt ma nemcsak kicsiny egyházunkban lobog, hanem azon kívül is mind nagyobb terjedést nyer.

Ugyancsak a kellemesebb tárgyak közé tartozik füzesgyarmati és petrozsényi központtal szervezendő körlelkészi állások iránti előterjesztése az E. K. Tanácsnak. Körlelkészi állások szervezése iránt általában már többször tétetett indítvány főta-

nácsi gyűléseinkben is. Ideje, hogy azt Isten segedelmével, a mint erőnk engedi és a szükség parancsolja, meg is valósítsuk! Ezekből a körlelkészi állásokból, remélem, hogy idővel egy-egy anyaegyházközség is fejlődhetik.

Ezeknél több gondot fog adni egyházunk gazdaságainak kezelése kérdése, a mit szintén rendkívüli tárgynak tartok. Mert bár minden évben szoktunk ezzel foglalkozni; sőt mult évi zsinati főtanácsunkon nagyon is igénybe vette időnket és gondunkat, jelenleg már valamely gyökeres rendszer változtatásról kell gondolkoznunk, hogy birtokaink jövedelmét valami úton és módon emeljük; mert különben az azokba befektetett tőke részben csakugyan elveszettnek mondható. Úgy a gazdasági bizottságnak, mint ezt kiszélesítve egy nagyobb bizottságnak, valamint az E. K. Tanácsnak a közelebbi hónapokban ez az ügy valóságos sisifusi munkát adott s próbakövéül szolgált annak a buzgóságnak, tevékenységnek és egyházunk ügyei iránti meleg érdeklődésnek azok részére, a kik ez ügygyel foglalkozni hivatva voltak. Igazán szerettem volna, ha azok, a kik a vidékeken gyakran oly könnyen pálczát törnek a központ felett, csak egyetlen egy gyűlésben — pedig hány volt — a mely ez ügygyel foglalkozott, jelen lettek volna. Nem mondom, hogy az eredménnyel, a mely az E. K. Tanácsnak ez ügyre vonatkozó előterjesztésében foglaltatik, a bölcsesség köve már kezünkben van. Szó férhet ahhoz s fog is bizonyára. De ha csak egy lépéssel sikerül is ezt az életbe vágó kérdést egyházunk javára előbbre vinni, mindnyájunknak nyeresége lesz benne.

Jelen főtanácsi gyűlésünknek még csak egy igazán rendkívülinek mondható tárgyára kívánok reámutatni. És ez a mint könnyen kitalálhatják azok, a kik a tárgysorozatot végigolvasták, a „Ne temere“ név alatt ismeretes pápai decretum, a mely anyagi érdekeinket ugyan nem érinti, de annál mélyebben belevág egyházunk s általaiban a protestans egyházak lelki életébe s azoknak országos törvények által biztosított jogviszonyaiba; mert — a szót hiába próbálgatjuk szépíteni — ez a decretum ágyasságnak tartja az olyan házasságot s törvényteleneknek az abból született gyermekeket, a mely nem róm. kath. plébános előtt kötött meg. Valóban, ezt ma, a XX dik században még csak hallani is felháborító, legalább is megbotránkoztató, a minthogy bizonyára meg is botránkoztatta hazánk-

ban a lelkiismeret szabadságának és a vallási jogegyenlőségnek minden igaz barátját és őszinte tisztelőjét, s meg vagyok győződve, hogy velünk együtt igen sok róm. kath. hazánkfia is így gondolkozik: „hoc decretum delendum esse censeo.“

Igaz ugyan, a mint mondják is, hogy ennek a decretumnak az országos törvény szerint megkötött házasságra semmiféle jogi hatálya nincs; törvényes az, bár mit tartson is arról a pápa. Tisztán a róm. kath. egyház belügye — így érvelnek mellette, — a mely reánk más vallásuakra egyáltalán nem tartozik. Hiszen ha így lenne, ha az a decretum csak a róm. katolikusokat érintené, nekünk ahhoz nem is sok szavunk lenne. Legfennebb annyit mondanánk: lássák a róm. kath. egyház hivei, hogy tulajdonképen nekik mire jó ez a decretum. Ámde hazánkban vegyes házasságok is vannak, s köttetni fognak bizonyosan ezután is, róm. kath. vallásuakkal is. A midőn tehát a pápa az ilyen vegyes házasságot kötni szándékozó párok házasságát, ágyasságát s az ebből származott gyermekeket törvényteleneknek jelenti ki, ha a házasság nem róm. kath. plébános előtt kötöttet, ezzel a más vallásu férj vagy nő házasságkötése s ezek gyermekeinek törvényessége felett is ítélkezik. Mert a vegyes házasság is csak egy házasság. Ha ágyasság a róm. kath. nőre nézve a házasság, úgy az a más vallásu férjre nézve is és megfordítva. Ugyan ez áll a gyermekekre nézve is.

Nézetem szerint tehát még sem lehet csak úgy könnyedén átsiklani a decretum felett azzal, hogy annak jogi hatálya nincs s a házassági jogrendet nem változtatja meg. Ezt valószínűleg a pápa is tudta. De legyen szabad kérdenem, hogy még az esetben is, hogyha feltéve, de meg nem engedve, a pápának joga lenne saját egyháza hiveire nézve a törvényesen megállított jogrendet szabályozni, illetőleg ahhoz még egy feltételt kötni, kiterjesztheti-e ezt más egyház hiveire is s általában ha a decretumban jogi sérelem nem foglaltatik is, nem fog-e az majd azon házastársakra nézve, a kik nem lesznek hajlandók annak rendelkezését teljesíteni, sérelmes lenni, ha egy plébános azt mondja róluk, hogy házasságuk nem tisztességes házasság s gyermekeik törvénytelenek. Nem fog ez olyan sértő lenni az illetőkre nézve, a melyért jogorvoslatot kereshetnek? Mert itt nem valamely hitczikről van szó, a miket egyházilag megállíthatunk, ámbár a pozitív törvények ennek is határt szabnak,

hanem olyan állításról, a melyért aztán helyt is kell állani. S meg vagyok győződve, hogy nincs az a törvényszék, a mely elégtételt ne szolgáltatna egy jogállamban annak, a ki törvényesen megkötött házasságát igazolva, sértve érezné magát azáltal, hogy az ő házasságát ágyasságnak s gyermekeit törvényteleneknek állítja egy plébános, azért, mert nem tett eleget a decretum rendelkezésének.

Valóban én azt hiszem, hogy a legnagyobb tévedés onnan van, hogy ezt a decretumot igen sokan a hitre tartozó dolognak tekintik. Erre számított minden bizonynyal a pápa is, a mikor azt kibocsátotta. Mert bár meg vagyok győződve, hogy hazánk róm. kath. főpapságúnak is legalább egy része nem nagyon lelkesedik a decretumért s a mint a lapokból olvassuk, ezért kétszer is felterjesztést tett a pápához és keresi ezzel szemben a „modus vivendi“-t, valamint a klerust s a róm. katolikusok miveltebb osztályát is felvilágosultabbnak tartom, minthogy a középkor sötétségébe kívánkoznának visszatérni, a nagy tömeg bizony a pápa szavát oly szentnek tartja, a mihez még kétely sem férhet; a mit mond, azt mind üdvösségére tartozónak véli s hiszi is. Tehát ha azt mondja, hogy a törvényesen megkötött házasság nem elég nemcsak a mennyei idvosségre, de még a földi tisztességre se, ha arra nem a róm. kath. plébános adja az áldást, mi természetesebb, minthogy az ilyen elfogult lélek inkább házasságot sem köt, minthogy egy protestáns lelkész szolgálatát vegye igénybe; sőt még a miveltebbeket is egy oly dilemma elébe állítja, a mi legalább is gondolkozóba ejti. És így megeshetnék az is, hogy a mint mondani szokás, a fegyver hátrafelé sül el, a mi aztán csakugyan nem minket sértene meg. De ez nem annyira bizonyos, mint az, hogy mind nagyobb számmal fogja a róm. kath. házasulandókat a plébánosok karjaiba kergetni s ezzel a reversálisokat biztosítani. S tulajdonképen az egész decretumnak ez a be nem vallott, de szemmel látható intentiója, sértő éle. Eddig még csak megosztottunk valahogy a vegyes házasságokon s bár azon szerencsétlen törvény meghozatala óta, mely a reversálisokat törvényesítette s eltörölte azt a régi igazságos s a felekezeti békét e tekintetben biztosító törvényt, hogy a gyermekek nemük szerint követik szülőik vallását, a mi szintén a róm. katolikusok kívánságára történt, az eddigi reversálisokkal

is jóval többet veszítettünk, mint a mennyit esetleg egy-egy reversálissal talán mi is nyertünk, ha sikerül a pápának, hogy ennek a decretumnak érvényt szerezzen, akkor az a kis felekezeti béke és egyetértés is, a mit most élvezünk, még nagyobb erőpróbára lesz kitéve, ezer meg ezer házaspárnak már a házasságkötéskor lelki nyugalma feldulva, zilált hazai viszonyaink még ziláltabbá téve s a mit szintén nem kellene figyelmen kívül hagyni, azoknak, a kik a vallás s ezzel az egyház és papság ellen már is szövetkeztek s újabb meg újabb támadásokat intéznek, ezzel a decretummal egy újabb s nem is a leggyengébb fegyver lesz a kezükbe adva.

Mindezeknek elgondolása indította E. K. Tanácsunkat arra, hogy figyelembe véve egyházköreinkből ez iránt tett felterjesztéseket is, a „Ne temere“-ben foglalt más egyházakkal együtt a miénket is mélyen sértő rendelkezésének szanálására a kormányhoz, az országgyűléshez is kérvénnyel járulni javasolja egyh. főtanácsunknak. Nem kétlem, hogy ez a javaslat általános viszhangra is fog találni.

Szokatlanul ily hosszúra nyult megnyitó beszédemért szolgáljon mentségemül az, hogy lehetetlen volt hallgatással mellőzöm egy olyan decretumot, mely, a mint mondám, mélyen belevág egyházunk lelki életébe s országos törvények által biztosított jogviszonyaiba, szintűgy mint szeretett hazánk esaládi, társadalmi, felekezeti életébe is s mindezeknek alapját megingatja. Hogy ezzel szemben minő kötelességek várnak különösen lelkész atyánkfaira, minő lelkiismeretes odaadással kell gyakorolniok ez irányban is a cura pastoralist, arra itt most nem terjeszkedem ki. Keresni és találni fogok erre más alkalmat és módot. Mert a magam részéről kötelességemnek ismerem, minden lehető megtenni, hogy a decretummal egyházunkat fenyegető veszélyt ne csak ellensúlyozzuk, hanem teljesen el is hársítsuk s a mennyiben lehet, még javunkra fordítsuk.

Záradékul azonban nem mulaszthatom el főpásztori lelkem teljességéből még egy intést és ezzel egy kérést intézni nemcsak egyh. főtanácsunk tagjailhoz, hanem ez úton egyházunk minden igaz hívéhez. Az egyetértésre és összetartásra soha nagyobb szükségünk nem volt, mint most. Már mult évi rendkívüli főtanácsunkon tartott megnyitó beszédemben reámutattam azokra a hullámokra, a melyek egyházunk kised hajóját

minden oldalról csapkodják. Úgy látszik, hogy ezek a hullámok nemhogy elsimulnának, hanem még inkább tornyosulnak. Erőre van tehát szükségünk, hogy ezeken a hullámokon szerencsésen átevezzünk mi is, mint áteveztek bitelődeink az őket fenyegetett hullámokon mindannyiszor. A legnagyobb erő pedig az együtt-érzés, az összetartás. Innen a különbnél különb nevek alatt alakuló újabb meg újabb szövetségek. Nem mondom, hogy alkossunk mi is egyet, hanem azt igenis óhajtom, hogy tekintsük egész egyházunkat egy szövetségnek. Teljesítse abban egyházunknak minden tagja, azt a kötelességet, a mely állásából és munkaköréből kifolyólag reá néz; teljesítse hűven és lelkiismeretesen. Ne keresztezzük egymásnak útját s ne álljunk egymásnak útjába. Kevesen vagyunk, de kisebb sereggel is biztosabb a győzelem, ha abban rend és fegyelem van, mint bármely nagy táborral, ha abban mindenki vezér akar lenni, parancsokat szeret osztogatni, engedelmeskedni pedig senki sem tud, nem szeret; sőt egymás ellen guerilla-harcot folytatnak. „Minden ház, mely magában meghasonlik, elpusztul,“ mondotta a nagy mester, Úr Jézus. Ugyancsak ő mondotta: „a ki engem követni akar, tagadja meg magát.“ Tegyük, oh tegyük a magunkévá ez intést és tanácsot s akkor Isten segedelmével a pokol kapui sem vesznek rajtunk diadalt. Adja Isten, hogy úgy legyen. Ezzel a jelen évi egyházi főtanácsi gyűlést ezennel megnyitott-nak nyilvánítom.

II. Püspöki jelentés.

Méltóságos és Főtisztelendő Egyházi Főtanács!

Midőn Isten kegyelméből ezuttal már 32-ik évi jelentésemet megteendő vagyok, mindenek előtt hódoló érzéssel jelentem a mélt. és főt. egyh. Főtanácsnak, hogy Ó cs. és kir. apostoli Felsége bordosi egyházközségünknek templomépítés költségeire 200 koronát méltóztatott legkegyelmesebben adományozni. Ez a legfelsőbb helyről jött kegyes adomány, mely bizonyára mindnyájunk szívét hálás érzéssel tölti el dicsőségesen uralkodó királyunk iránt, kérve Istent, hogy adjon Ó Felségének éveihez még számos évet a jogara alatt élő népek s ezek között különösen hazánk és nemzetünk boldogítására, csak akkor fog kiutaltatni, mikor a templomépítés tényleg megkezdődik. Vajha ez is arra indítana mindnyájunkat, hogy adományainkkal mielőbb lehetővé tegyük bordosi egyházközségünkben, a mely a 17-ik században

egy időre még püspöki székhely is volt, a templomépítés megkezdését. A mennyire a körülményeket ismerem, nekem teljes reményem is van az iránt, hogy a jövő évben bordosi egyház-községünk ezt nemcsak megkezdheti, hanem a templom még felszentelhető is lesz.

1. Belső embereink változása a múlt évi zsinati Főtanács óta :

a) Lelkészeknek rendeltettek : Pap Zsigmond, lelkészjelölt Gyepesre ; Gálfi Mihály, lelkészjelölt Csegezbe ; Bodoczi Sándor, küküllő-széplaki lelkészhelyettes ugyanoda rendes lelkésznek.

b) Kántortanítóknak : Kádár Balázs, okl. tanítójelölt Hetesre ; Patakfalvi Izsák, okl. tanítójelölt Ravába ; Gálffy Ferencz, okl. tanítójelölt Jobbágyfalvára ; Komáromi Márton, okl. tanítójelölt Haranglábura ideiglenes minőségben.

c) Kántoroknak : Barabás Vilmos, községi tanító Gyepesre ; Kerekes Lajos, áll. iskolai tanító Csegezbe ; Ürmösi Jenő, községi tanító Recsenyédre ; József Mihály, nyug. kántortanító Kilyénbe ; Bedő Albert, áll. iskolai tanító Hom.-Keményfalvára.

Ürességben : a magyar-zsákodi lelkészi állás, ottani lelkészünk csak közelebből halván el s így ez az állás még betölthető nem lévén. Mert lelkészjelöltekben, valamint tanítójelöltekben egyáltalán nincs hiány, sőt többen vannak, minthogy egyhamar elhelyezkedhetnének.

2. Az egyházi anyakönyvek és népesedési kimutatások szerint 1907-ben :

A) Kereszteltetett : a) fiu 1000

b) leány 1005

együtt 2005 új szülött.

Több 20-al, mint 1906-ban. Ezekből házasságon kívül 251, a mi sajnos, a szülöttek számának most is 12%-át teszi.

B) Konfirmáltatott : a) fiu 574

b) leány 583

együtt 1157 növendék.

Kevesebb 92-vel, mint 1906-ban.

C) Összeeskettett : a) tisztán unitárius 388

b) vegyes vallásu 249

együtt 637 pár.

Több 25-el, mint 1906-ban.

D) Eltemettetett : a) férfi nemből . . . 910

b) nő nemből 765

együtt 1615 halott.

Több 234-el, mint 1906-ban.

E) Átállott egyházunkba : a) férfi . . . 89

b) nő 125 = 214

Kilépett egyházunkból: a) férfi . . .	24
b) nő . . .	65 = 89

E szerint 125 lélek nyeresége volt egyházunknak 1906-ban, az átállásokkal.

F) A lélekszám 1906 végén volt	74602
1907 " "	75445

a mi 843 lélekszám gyarapodást mutat. A szülöttek és halottak számát hasonlítva össze, a gyarapodás csak 390, a mihez hozzáadva az átállókkal nyert 125 lelket, a gyarapodás így is csak 515-öt tesz ki. A különbség tehát a két számítás között 328. De ha ezt le is üjtük a kimutatott 75445 lélekszámból, egyházunk lélekszáma a 75000-et ez idő szerint mégis meghaladja.

A lelkészi szolgálatok a kimutatások szerint 3 házasságkötésnél nem vétettek igénybe. Remélem, hogy illető lelkész afiai nem mulasztották el — ha utólagosan is — rábírni a házastársakat erre. Ugyancsak, a kimutatások szerint, a házasságkötéseknél csak egy reversális adatott s az is egyházunk javára. Ha ez így lenne, elég megnyugtató lenne. De én ebben igazán kételkedem. Mert az országos statisztikai hivatal adatai rendszeren másként szólnak. Épen ezért nem mulaszthatom el ismételtül felkérni lelkész fiait, hogy a lelkészi szolgálatok igénybevételére, valamint a reversálisokra nézve, esetleg ne szépítsék a dolgot. Ha baj van, ne rejtegezzük, hanem igyekezzünk inkább módját találni, hogy miként segíthetünk azon.

3. A f. évben püspöki vizsgálatot tartottam kolozsvári és tordai egyházközségeinkben. Ezekről a jegyzőkönyveket beadván az E. K. Tanácsnak, itt csak örömet fejezem ki a felett, hogy mindkét egyházközségünkben mindent rendben találtam.

Ugyancsak a f. évben résztvettem Sz. Udvarhelyt épült templomunk felszentelési ünnepélyében, a mely hasonló ünnepélyeinknél annál jelentőségtelesebb volt, mert Sz.-Udvarhely eddig nem volt templomunk s ennek építésével több nemzedék vágya és reménye valósult meg. És ez meglátszott az ünnepélyen is. Mert azon nemesak a közelebbi, hanem a távolabbi egyházközségekből is oly nagy számban gyültek össze hiveink, hogy nemesak a templom telt meg a szó teljes értelmében zsufolásig, hanem még egy templom megtelt volna a kiszorult népből. Képviselve volt az ünnepélyen — úgy tudom — mindenik egyházkörünk. A legnagyobb öröm mindenesetre sz.-udvarhelyi egyházközségünk tagjainak keblét töltötte el, hogy most már nemesak helyt lakó lelkészük, hanem templomuk is van, a mely — mint 1906-ban felszentelt martonosi templomunk — Pákey Lajos építész-mérnök afia műalkotó kiváló tehetségéről s a kivitelben Fekete Benjámin, ugyancsak hitsorsos építőmester szakismeretéről és megbízhatóságáról tesz bizonyosságot. A tem-

plomra, mely Sz.-Udvarhely városának is díszére szolgál, annak lakói is örömmel tekintenek s a felszentelési ünnepélyen is valláskülönbség nélkül, igaz testvéri szeretettel vettek részt.

Ezt az alkalmat felhasználtam arra, hogy Sz.-Udvarhelyről hazatérő utamat Székely-Szentmihály felé véve, a Nyikó mentén levő egyházközségeinket — ha csak utközben is — meglátogassam. Szentmihályon, Kobátfalván, Kadácsban és Siménfalván alkalmam volt hiveinket a templomban is köszönteni. De a szomszédos községekből is, mint Tordátfalva, Csehétfalva, Kede, Szentmiklós és Medesér, hiveink egyik, vagy másik községben lelkészeik vezetése alatt küldöttségileg megjelenván, ezeket is főpásztori jó kívánataimban részesítve, szent vallásunk iránti buzgóságra, liethúségre, hazafiságra és áldozatkésziségre buzdíthattam, mely unitárius erények hogy Nyikó menti hiveinknél ebben az anyagi világban sem veszítették el hagyományos erejüket és melegségüket, azt örömmel tapasztaltam abban a meleg és örömteljes fogadtatásban, a miben ez útamán mindenütt részesültem.

E körútam Sz.-Kereszturt végeztem be, a hol szintén szerencsés voltam 4 gymnasiumi tanárunknak beiktatási ünnepélyében résztvenni.

4. A Br. Baldácsy alapítvány meghatalmazottainak közgyűlése f. évi április 24-én tartatott meg Budapesten, a melyben, mint rendesen, ez alkalommal is részt vettem, meghatalmazott társammal, dr. Bedő Albert afiával. Jelentést is adtam be róla az E. K. Tanácsnak. A közgyűlésen különben valamely figyelemre méltóbb dolog nem fordult elő, mint az, hogy az alapítványi birtokok jövedelméből ez évré már 10000 korona osztalék állapított meg egyházkerületenként. Valóban, nem tudunk elég kegyelettel lenni a nagy alapító emléke iránt.

5. A Dávid Ferencz alapunk kezelésem alatt levő része, a mely mult évi jelentésem szerint 5409 korona 47 fillér volt, a f. évi jun. 30-iki zárlattal 6522 korona 53 fillér. Gyarapodás 1113 korona 06 fillér. E jelentékeny gyarapodás onnan van, mert az 1867-ben kolozsvári főtanodánkban végzett osztálytársak, a kik közül többen megelőzőleg is 1879-ben 318 korona 51 fillér adománynyal járultak az alapítványhoz, 1907-ben, 40 éves találkozásuk alkalmából, név szerint: Benkő Mihály 200, Csongvay Lajos 50, Sigmond Akos 50, Török Árpád 20, Madán Ferencz 50, Barabás Sándor 50, Csegezy Lajos 20, Pálffy György 20, együtt 460 korona adománynyal járultak ahhoz ujjalag, a mit 20 korona 99 fillér időközi kamattal, összesen tehát 480 korona 99 fillérben Benkő Mihály afia volt szives nekem átadni, addig is, a mig egy pár osztálytársuk is az aláírt, de még keze alá be nem fizetett összegeket remélhetőleg befizetné. A többi gyarapodás a budapesti Dávid F. egylet évi 25 koronájából és a kamatokból van, kamatnak számítva a közpénztárban kezelt tőke jövedelméből fel nem használt 12000 koronán felül a mult

évről fennmaradt s az én kezelésem alatt álló alapítványi részlethez csatolás végett nekem átadott 319 korona 44 fillért. Ily módon a közpénztárba beadott és ott kezelt 37375 korona 17 fillérrel az alap tesz 43897 korona 70 fillért. Ennek az alapnak, ha Isten éltet, a jövő évben rendeltetésének megfelelőbb használatát fogom javasolni.

Az Ézredéves alap, mely ugyancsak múlt évi jelentésem szerint 9793 korona 86 fillér volt, a f. évi jun. 30-iki zárlattal 10386 korona 28 fillér. Gyarapodás 592 korona 30 fillér. Erre befolyt adományokban: Arkosy Lajostól 10 korona, Kopp Józseftől 50 korona, Deréki Gyuláné br. Györffy Rózától 60 korona; a többi takarékpénztári kamatokból gyült. Isten megsegített, hogy ezt az alapot is immár 10000 koronán valamivel felül még kinevelhettem. De minthogy az alapból 500 korona egy szobrászatra készül ifjunknak, Jobbágy Miklósnak segélyezésére kölesön adatott s még vissza nem fizettetett és így tulajdonképpen rendelkezésünkre csak 9886 korona 28 fillér áll, a kezelését fentartom még magamnak. A jövő évre a 10000 korona csak a kamatokból is kigyül s akkor beadva a közpénztárba, ha Isten megsegít, a jövő évi főtanácsra az alapok mi célra s mi módon leendő felhasználására nézve is megteszem javaslatomat.

6. Angliai és amerikai testvéreinkkel, a kik ez évben is megörvendeztettek szokott segélyükkel, az érintkezést levelezés útján igyekeztem fentartani. Sajnos, hogy ez idő szerint sem Angliában, sem Amerikában egy papjelöltünk sincs, valamint Londonban, a Channing House School leánynevelő intézetében is — Boros Irénnek, dr. Boros György dékán afia leányának hazajövetelével — az alapítványi hely betöltetlen. A jövő tanévre minden esetre gondoskodnunk kell és fogunk is, hogy legalább Oxfordba, a Manchester Collegeba, egy papjelöltet küldjünk. A Channing Houseba leányt küldenünk nehezebb lesz. Mert miután a nemes alapítványozó nőnek — Miss Sharpenak — alapítványát ellenőrző bizottság a felvételre egyik feltételül azt tette, hogy a kiküldendő leány 18, legfeljebb 20 évesnél több nem lehet, ebben az életkorban a szülők sem szívesen bocsátják leányaikat Angliába, maguk sem veszik oly hasznát kimenetelüknek, mint ha érettebb korban jutnak ahhoz a szerencsééhez, hogy Angliába mehessenek s ott egy évet tölthessenek, nem annyira az iskolázás céljából, a mit itthon is megkapnak, hanem az angol nyelv elsajátítása, az angol nép szokásainak, szép tulajdonságainak, hitsorsosaink vallásosságának, műveltségének megismerése s általában szellemi látkörüik szélesbitése céljából. Ez volt a kiindulás s ez alapon nemesak a mi leányaink vették hasznát a Channing Houseban töltött évnék, hanem angol testvéreink is, a mennyiben többnyire már tanítónői oklevéllel bíró fejlettebb és magasabb képzettségű leányainktól ők is több tájékozást és ismeretet szercezhettek maguknak a mi hazai,

nemzeti, egyházi állapotainkról, mint a mennyit egy 16—18 éves leány nyujthat. Meg is kíséreltem minden lehetôt, hogy az alapítvány ellenôrzoit a fennebb említett feltételtôl valahogy elállásra bírjam, de nem sikerült s így most attôl tartok, hogy bizony nehéz lesz leányaink számára ezt a szép alapítványt igénybe venni.

7. Végül halottaink sirjára kívánom még letenni a kegyeletes megemlékezés koszoruját. Valamint mult évi jelentésomban fájdalmas érzéssel sóhajtottam föl akkor 10 hónap alatt egyházi tanácsosainkban egyházunkat ért aránylag nagy veszteség felett, nemkülönbén most is 14 hónap alatt elhunyt egyházi tanácsosaink nagy száma valóban megdöbbsent. Mult évi november havában tartott rendkívüli fôtanácsunkban ugyancsak a mult év augusztus havában tartott zsinati fôtanácsunk után elhalt Barabási Ferencz, dr. Kóváry László és Berde István egyházi tanácsos afiai elvesztésérôl már, fájdalommal, megemlékeztem, ez idôtôl fogva pedig elhunytak még: Tarcsafalvi Pálfi Dénes, egyszersmind székelykereszturi gymnasiumunk felügyelô gondnoka, Murányi Farkas Sándor, egyik jó nevü költônk és alapítványozónk, Létay Lajos Sinfalváról, Adám Albert köri felügyelô gondnok, Bedô Dénes nyug. képezdei tanár, Ferencz Gyula kedves fiam, Adámossy György Kövendrôl, Konez Gyula törv.-széki bírô Déváról, Pálfi Sándor Martonosról, dr. Veress Lajos városi s egy ideig kollegiumunk orvosa és egészségtan tanára, Incze Lajos Akosfalváról. Ha ezekhez hozzászámítom még elhunyt belsô embereink között már megemlített Adorján Domokos, Űrmösi Sándor és Dézsy Mihály afiát, 14 hónap alatt tehát 17 egyházi tanácsos afiát ragadta ki a halál sorainkból, a mi egy kissé mégis tul bô aratásnak látszik elôttem a halál részérôl. De végre is ez ellen nincs hová felebbezni. Isten akaratján, ha fájó szivvel is, meg kell nyugodnunk s biznunk az ô gondviselésében, hogy egyházunkra mért aránylag ily nagy veszteségek mellett nem vonja meg attól áldásait sem. Halottainknak pedig legyen áldott emlékük!

Egyházunk más ügyeirôl az E. K. Tanács jelentésébôl fog értesülést szerezni a mélt. és Fôt. Egyházi Fôtanács.

Tisztelettel kérem, hogy ezen évi püspöki jelentésemet méltóztassék tudomásul venni és elfogadni.

Kolozsvár, 1908. október 24-én.

Atyafi szolgája

Ferencz József,

unitárius püspök.

III. Az Egyh. Képv. Tanács jelentése.

Méltóságos és Főtisztelendő E. Főtanács!

E. K. Tanácsunknak az elmúlt évben tartott zsinati Főtanács után folytatott munkálkodásáról jelentésünket tisztelettel tesszük meg a következőkben:

Az E. K. Tanács 14 rendes és 5 rendkívüli ülésben intézte az ügyeket, 699 jk. pont alatt hozva meg határozatait. Az iktatóra érkezett ügydarabok száma: 1435. Lelkiismeretes buzgósággal törekedtünk eljárni minden reánk bízottakban szeretett egyházunk javára, előmenetelére. Az elmúlt évben tartott Zsinati Főtanács és rendkívüli E. Főtanács által az E. K. Tanácsához utalt határozatokat mind végrehajtottuk. Hadházi Sándor egyházi pénztárnok afiától az esküt bevéve, a pénztár neki szabályszerűen átadatott. Az év elején szabályszerűen megjelöltük azokat a kolozsvári pénzintézeteket is, a melyeknél egyházunk tőkepénzei betétképpen elhelyezhetők, úgy a betéti összegek maximumát. Jóleső érzettel emlékezünk meg arról a lankadatlan buzgóságról, melylyel hiveink az egyház érdekében önzetlenül munkálkodnak. Tapasztalva egyházunk iránti meleg szeretetüket, lelkesedésüket, mintegy hallani véljük ama bátorító szavakat: „ne félj kicsiny sereg“!

Ezt a buzgó munkálkodást tapasztalhatni egyházközségeink túlnyomó részében. Lelkészeink, tanítóink az esperesi vizsgálószekek jelentései szerint hűséggel és buzgósággal igyekeznek megfelelni hivatásuknak a legtöbb helyen. Tagadhatatlanul fordultak elő egyes esetekben hibák is, a melyek többnyire túlbuzgóságból és a törvényismeretnek hiányából származtak. Az E. K. Tanács minden esetben megtette intézkedéseit, sőt pár esetben kénytelen volt elrendelni a fegyelmi eljárás beindítását is.

Egyházközi esperes afiai általában kellő buzgósággal intézték a hatóságuk alatt álló egyházkörök ügyeit. Sürgetésre nem-sok esetben volt szükség. Az esperesi vizsgálatokat, aranyostordaköri esperes afia kivételével, a kit betegség akadályozott, személyesen végezték. Az esperesi vizsg. jegyzőkönyvek tanúsítása szerint a vagyonkezelésre kellő gondot fordítanak, a legtöbb egyházközségben a takarékoság fokozódott. Az áldozatkészség jeleivel csaknem mindenik egyházközségben találkozunk. Az évi kegyes adományok értéke az összes egyházkörökben együtt: 31610 kor. 59 fillért teszen ki.

Tekintettel arra, hogy az egyházkörökből 1906. évben betérjesztett vagyonleltárak adatai igen sok helyen nem voltak megbízható hitelűek, hogy e tekintetben lehetőségig hű képet nyerjünk, elrendeltük a vagyonleltárak újbóli kiállítását, az

1908. év végi állapotnak megfelelőleg. Úgyszintén a belső emberi jövedelmeknek, valamint a hivekre nehezedő egyházi terheknek kimutatását. Mindkét kimutatáshoz szükséges ivateket kinyomattuk és a megfelelő számú példányokban az egyházköröknek kiküldöttük.

Az egyes egyházközségek pénz és gabona vagyonáról az 1907. évi számadások adatai szerint a következő jelentést terjesztjük be:

I. Püsp. vizsgálat alatt álló egyházközségekben az 1907. év végén az összes pénzvagyon: 216086 kor. 49 fillér. II. A kolozsdobokai egyházkörben: 9007 kor. 28 fill. III. Az aranyostordai egyházkörben: 202.351 kor. 22 fill. IV. A küküllői egyházkörben: 51.985 kor. 99 fill. A marosi egyházkörben: 126.290 kor. 13 fill. VI. A székelykeresztúri egyházkörben: 156.221 kor. 74 fill. VII. Az udvarhelyi egyházkörben: 90.396 kor. 19 fill. VIII. A felsőfejéri egyházkörben: 23384 kor. 87 fill. IX. A háromszéki egyházkörben: 319.813 kor. 35 fill. X. A duna—tiszamenti egyházközben: 17.801 kor. 44 fill.

Egyházunknak 1908. évre a következő államsegélyek utaltattak ki:

Egyházi államsegély czímen 100000 korona.

Tőkegyarapítási államsegély 15800 korona.

A székelykeresztúri gimnáziumnak iskolafentartási államsegély 15000 korona.

A tordai gimnáziumnak iskolafentartási államsegély 2000 korona.

Középiskolai rendes tanáraink személyi pótlékába 11780 korona engedélyeztetett.

Lelkészeink kongruájába első félévre 59.403 kor. 54 fill., második félévre 56541 kor. 91 fill., együtt 115.945 kor. 45 fill.

Segédlelkészi átalány czímen 2000 korona.

Az 1907. XXVII. t.-cz. alapján, elemi népiskolai tanítóink fizetésének kiegészítésére és korpótlékaik fedezésére, ez ideig 25824 korona államsegély engedélyeztetett.

Az 1907. évi főtanácsi bizottság tagjai a nyomda-alap gyarapítására 103 koronát adományoztak.

Kollegiumi konviktusunk javára a dr. Ferencz Ákos egyházi tanácsos afia által megindított láncz-alapra begyűlt 733 korona 79 fill.

A főgimnáziumunkban 1883. évben végzett ifjak az általuk korábban tett konviktusi alap gyarapítására 110 koronát adtak.

Az 1887. évben végzett ifjak főgimnáziumunk javára, ösztöndíj-alapra 444 kor. 48 fillért adományoztak.

Az 1896. évben végzett ifjak a Boros Sándor-alap gyarapítására 308 kor. 58 fillért adtak.

Az 1887. évben végzett ifjak a kolleg. konviktus javára 220 koronát adtak.

A kolleg. igazgatóság koszorumequiváltás ezímen a „Benzédi Gergely emlék-alap“-ra 1092 kor. 71 fillért gyűjtött, mely összeg a néhai családjának kifejezett ohajához képest, a kolozsvári tanári özvegy és árvái alap gyarapítására fordított.

Magyari Mihály egyházi tanácsos afia az általa korábban tett Magyari Árpád alap gyarapítására 140 korona 24 fillért adományozott.

Dr Ferencz József egyházi tanácsos afia 1908/9. tanévre is egy szegény tanuló konviktusi díjának fedezésére 210 koronát ajándékozott.

Gerő Nándor salgátórijáni bányai igazgató 1907/8. és 1908/9. tanévekre egy szegény tanuló konviktusi költségeire 100–100 koronát adományozott.

Péterfi Zsigmond nyug. vasuti igazgató ez évben is a Főtisztelendő püspök úr névnapja alkalmából, korábban tett alapítványát 50 koronával gyarapította.

A székelykeresztúri gimnázium javára özv. László Péterné 600 kor., Raffaj Domokos 200 kor., Végh Gyula és neje Boda Katalin 100 kor. alapítványt tettek s az 1903. évben végzett ifjak konviktusi alapra 181 kor. 44 fillért adományoztak.

Br. Petrichevich Horváth Kálmán egyházi főgondnok úr ő Méltósága ez évben is s azzal 29-ikszet főgimnáziumunkban a jól tanulók jutalmazására 300 koronát ajándékozott. Az e ezímen egyútt 8700 koronát tevő nagymérvű áldozatkésztséget tudomásúra hoztuk a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ó Nagyméltóságának is, a ki elismerését és köszönetét fejezte ki.

A felsorolt nagybecsű adományok és alapítványokért az E. K. Tanács hálás köszönetét fejezte ki.

Néhai Adám Albert keresztúrköri felügyelő gondnok afia értékes könyvtárát székelykeresztúri gimnáziumunknak hagyományozta. Útasítottuk a gimn. igazgatóságot, hogy a kegyelet jeléül a könyvek mindenikét „Adám Albert könyvtára“ bélyeggel lássa el.

Dr. Kőváry László kolleg. felügyelő gondnok afia 1907. évi szept. 25.-én történt elhunytá alkalmából az E. K. Tanács úgy jegyzőkönyvében, mint hátrahagyott özvegyéhez intézett iratban fejezte ki fájó részvét érzetét.

Hasonló módon fejezte ki részvétét Murányi Farkas Sándornak 1907. évi decz. 28.-án bekövetkezett halálakor.

Papnevelő intézetünkben az 1908/9. tanévre is óraadó tanárnak alkalmaztatott dr. György János.

A Murányi Farkas Sándor 100 kor. pályadíj 1907/8. tanévre Kiss Sándor lelkész-jelöltnek adatott ki, a ki az amerikai meadvillei theologiai intézetben is egy évig folytatta tanulmányait szép sikerrel.

A papnövendékek egyetemi díjába 680 kor. utaltatott ki.

A papnövendékek segélyezésére lelkészeinktől begyűlt

adományokból 90 kor. László Balázs papnövendék segélyezésére fordítottatott.

Papjelölteknek fölvétettek: Árkosi Tamás, Bartók Géza, Gálfi Mihály, Gyöngyössy Béla, Kisgyörgy Imre, László Balázs, Péter Ödön, Taar Géza, Telkes Béla, Útő Lajos szakvizsgálatot kiállott növendékek.

Kollegiumi konviktusi kedvezmények élvezetébe 1908/9. tanévre 90 tanuló vétetett föl, a kik közül 19: $\frac{1}{4}$ -ed, 8: $\frac{3}{4}$ -ed, 51: $\frac{1}{2}$ -ed, 12: $\frac{1}{4}$ -ed kedvezményt élvez. A kedvezmények értéke együtt 10800 korona.

Kanyaró Ferencz r. tanár afiának végleges nyugalmaztatása folytán a kolozsvári főgimn. tanárok a megfelelő fizetési fokozatban előléptettek.

A Berde Mózsa 1000 kor. tanári jutalomdíj 1907/8. tanévre dr. Nyiredy Géza főgimn. tanárnak íteltetett oda.

A kolleg. konviktusi bérlő díját, tekintettel a drágasági viszonyokra, egy-egy tanuló napi étkezéséért 4 fillér emelkedéssel 74 fillérben állapítottuk meg, a nélkül azonban, hogy a tanulók magasabb díjat fizetnének az eddiginél.

A konviktusi bérlőnek 1907/8. tanévre is 600 kor. drágasági pótlék utaltatott ki.

A kollegiumhoz 1908/9. tanévre felügyelőnek Borbély István és ifj. Sándor János tanárjelölt alkalmaztatott.

A székelykeresztúri gimnáziumnál Péter Lajos tanárnak könyvtárnokká és Szentmártoni Kálmán tanárnak igazgatósági jegyzővé történt megválasztása jóváhagyatott.

A keresztúri gimn. igazgatóságának fölterjesztésére engedély adatott a tanulóktól jövőben a kirándulási alapra 1 koronát szedni évenként és fejenként.

A vallás- és közokt. miniszter úr leiratait, a székelykeresztúri gimnázium 6-ik és a tordai gimnázium 1—4 osztályai nyilvánossági jogának 1907/8. tanévre megadását illetőleg örömmel vettük tudomásul.

A kolozsvári főgimnázium, valamint a székelykeresztúri és tordai gimnáziumokban megtartott tanár beiktatási ünnepélyeken az E. K. Tanács is képviseltette magát.

Évötödös kórpótlék utaltatott dr. Nyiredy Géza, dr. Gál Kelemen, Gálfi Lőrincz, Márkos Albert, Varga Dénes tanárok részére.

Mint kormányképviselő Kuncz Elek kolozsvári állami tankerületi kir. főigazgató az 1907/8. tanévben is hivatalosan meglátogatta középiskoláinkat. Kolozsvári főgimnáziumunkban tapasztaltak felett legteljesebb megalégedését fejezte ki ez alkalommal is. Székelykeresztúri és tordai gimnáziumunkban is a fokozatos előhaladást tapasztalta, egyebekben csak a keresztúri gimn. elhelyezése viszonyait kifogásolta.

Örömmel jelenthetjük, hogy a vallás- és közokt. miniszter

úr fölterjesztett kérésünkre a kolozsvári főgimnázium államsegélyére vonatkozó szerződés revidiálását elrendelte.

Theologiai és középiskolai tanáraink az elmúlt évben alkotott szabályzat értelmében első értekezletüket Tordán megtartották. Remélhető, hogy az értekezletek nevelés ügyünk előbbvitelére hathatós befolyással lesznek.

Elemi népiskolai tanítóink tanítói fizetésének kiegészítésére és kőrpótlékaik fedezésére az 1907. évi XXVII. t.-cz. értelmében szükséges államsegély engedélyezése folyamatban van. Felemlítjük, hogy a vallás- és közokt. miniszter úr Miklós György székelyszentmihályi, József Dénes dombói és Kádár Sándor sepsikőröspataki tanítóknak a népnevelés terén szerzett kiváló érdemeik jutalmazására évi 200—200 korona személyi pótlékot engedélyezett. Örömmel említjük fel, hogy a vallás- és közokt. miniszter úr a jobbágyfalvi leányegyházközségben az iskola felállítása, illetve a tanítói állás szervezésére előzetes beleegyezését megadta s ehhez képest a tanítói fizetés kiegészítésére 830 kor. évi államsegély engedélyezését biztosította. Viszont sajnálattal jelentjük, hogy bölöni egyházközségünk iskolájának államosítását engedélyeztük, mivel az egyházközség az iskolafenntartás terheit anyagi romlás nélkül a megváltozott helyzetnél fogva nem tudja hordozni. Sárd községben álam iskola állittatván fel, felekezeti iskolánkat megszüntettük.

A kisebb számadások és a gazdasági 1908. évi költségvetések jóváhagyattak.

A Főtisztelendő püspök úr számadásos évi jelentéseit a kezelése alatt álló Dávid Ferencz és Ezredévi emlékalapokról, valamint jelentéseit a tordai és kolozsvári egyházközségekben tartott püspöki vizsgálatról köszönetünk kifejezésével vettük tudomásul.

Jogtanácsos afia a peres ügyek állásáról jelentéseit rendszeresen beterjesztette s a kapcsolatosan szükséges intézkedések megtétettek.

Örvendetesen vettük tudomásul, hogy a br. Baldácsy protestáns-alapítványból egyházunkat megillető évi osztalék 1908. évtől kezdve 1000 korona emelkedéssel 10000 koronában állapított meg. S minthogy a boldogemlékü nagy alapító képe E. K. Tanácsunk termében még nem volt meg, jelen évben, hálás kegyeletérzetünknek is kifejezésül megfestettük.

A dr. Brassai Sámuel siremlékére gyűjtő bizottság a begyűjtött pénzeszeget, valamint az ezen ügyre tartozó összes iratokat E. K. Tanácsunknál helyezvén el letétbe és őrizetbe: azok őrizetét készséggel vállaltuk el.

Egyházunknak az 1848. évi XX-ik t.-cz. értelmében való segélyezése iránt a vallás- és közokt. miniszter úrhoz ismételtten felterjesztést tettünk.

A kepemegváltása ügyében a vallás- és közokt. miniszter úr által kért felvilágosításokat és adatokat fölterjesztettük.

Feliratilag kértük a miniszter urat, hogy tekintettel lelkészeink nehéz anyagi helyzetére, a lelkészi kongrua az országos törvényhozás útján rendeztessék oly módon, hogy a lelkészi jövedelem 2400 koronáig egészítettessék ki s ezenkívül a kongrua törvény életbe lépésétől számítva ötször ötvenkénti 200 kor. kórpótlékban részesíttessenek. Feliratainkra választ ez ideig nem kaptunk.

A jogügyi bizottság elnökének Fekete Gábor egyházi főgondnok úr ó Méltósága helyébe fölkértük Gál Jenő egyházi tanácsos fiát.

A belső emberi nyugdíjalapnál elhalálozás okán beszüntettük nyugdíját Úrmösi Sándor nyug. lelkésznek. Özvegyi nyugdíj és nevelési járulék utaltatott özv. Benczédi Domokosné lelkészné és kiskoru gyermekeinek. A nyugdíj-intézet tagjai közé fölvtették Bedő Gábor, Molnár Kálmán és Pap Zsigmond lelkészeket.

Építkezés és javításokra engedélyt adtunk: a székelymuzsnai, firtosváraljai, kövendi és várfalvi egyházközségeknek, templom, illetve toronyjavításra, a homoródabásfalvinak lelkészi lakóház építtetésre; szentivánlaborfalvinak csűr-építésre.

Erdővagyon felügyelet tekintetéből faeladásra engedélyt adtunk: a pipei, firtosváraljai, bordosi, magyarszováti, kidei egyházközségeknek.

Örökvásári és cserevásári szerződést jóváhagytunk: a füzesgyarmati, gyepesi, kökösi, magyarszováti egyházközségeknek, a tordai gimnáciumnak és a buni birtokhoz tartozó egy kisebb drb. ingatlan eleserélését illetőleg.

Tanügyek, gazdasági ügyek és némely más ügyekben külön előterjesztéseket teszünk a Méltóságos és Főtisztelendő E. Főtanácsnak.

Évi jelentésünket rövid egybefoglalásban, ezekben voltunk szerencsések megtenni. Tisztelettel kérjük jelentésünk jóváhagyólag való tudomásul vételét.

A magyarországi Unitárius Egyház Képviselő Tanácsának Kolozsvárt 1908. évi október hó 10-én tartott üléséből.

Ferencz József,
elnök.

Végh Mihály,
titkár.

IV. Az Egyh. Főtanács felirata a képviselőházhoz a „Ne temere“ ügyben.¹

Tisztelt Képviselőház!

A magyar törvényhozás bölcsesége több százados küzdelem után biztosította a vallási békét és megszerezte a honpolgárok lelkiismereti megnyugtatótását, midőn az 1848. évi XX. t.-cz. 1. §-a szerint az unitárius vallást Magyarországon is törvényesen bevett vallásnak nyilvánította és a 2. §. szerint „e hazában bevett minden vallásfelekezetre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot“ állapított meg.

Az alkotmány helyreállítása után az 1868. évi XLIII. t.-cz. az Erdélylyel való Uniót újból törvénybe iktatja, a bevett vallások teljes egyenjogosságát ismét megerősíti s az 1868. évi LIII. t.-cz. 11. §. újból kifejezetten kimondja, hogy vegyes házasságok bármely fél lelkésze előtt érvényesen köthetők, a születendő gyermeknek pedig azok neme szerint követik szülők vallását, bármely ezzel ellenkező kikötés, téritmény, érvénytelen lévén. Ezen törvény intézkedik az egyik vallásról a másikra áttérés módjáról is s a teljes jogegyenlőség és viszonyosságnak megfelelően kimondja; hogy az áttértnek az áttérés után minden cselekménye azon egyház tanai szerint ítélendő meg, a melybe áttért s az elhagyott egyház elvei reá nézve semmiben sem kötelezők.

Eme törvények védelme alatt a felekezeti surlódások lassanként elsimultak. Erre nézve befolyt nagy mértékben ama körülmény is, hogy a hazafias magyar róm. kath. papság Lonovich érsek közbenjárása mellett még 1841-ben kieszközölte XVI. Gergely pápánál a „Quas vestro“ kezdetű brevét s Lambrucehini biboros államtitkárnak ezen alapuló instructióját, a melyek szerint a kath. egyház érvényeseknek ismeri el az olyan vegyes házasságokat is, a melyek protestáns lelkész előtt kötettek, a mi által a róm. kath. egyház is az ilyen házasságokat saját egyházi tekintélyével fedezte és védte.

Ezen állapotokat találta az 1894. évi törvényhozás.

Ekkor az 1894. évi XXXI. t.-cz. a házassági jogot, a

¹ Hasonló tartalmu felirat intéztetett a kormányhoz is.

bevett vallásfelekezetek hitbéli meggyőződésének és törvényes egyenjogúságának érintése nélkül, de másfelől az egyes hitfelekezeteknek a házasságra, alakiságára vonatkozó felfogására tekintet nélkül, minden irányban kötelezőleg szabályozta.

E törvény 29.-ik §-a kimondja, hogy a házasságot polgári tisztviselő előtt kell megkötni s a 30. §. szerint oly kötés, mely nem polgári tisztviselő előtt történt, a törvény erejénél fogva semmi vonatkozásban sem tekinthető házasságnak. A 27243—1895. ikt. sz. utasítás 61. és 67. §§. értelmében azonban a házasság törvényes megkötése után a polgári tisztviselő a házasságokat nyomban figyelmeztetni köteles, hogy a házasságnak előtte történt megkötésével vallási kötelességeiknek még eleget nem tettek, mert a H. T. 149. §. szerint a házasságkötésre vonatkozó vallási kötelességek érintetlenül hagyattak.

A felek azonban bármelyik fél lelkészéhez folyamodhatnak az illető egyház szertartása szerinti közreműködésért. Mind a két fél lelkészét is igénybe vehetik.

A gyermekek vallását illetőleg azonban az 1895. XXXII. t.-cz. a fennebb említett addigi törvényes intézkedésekkel szemben azon rendelkezést állítja fel, hogy a házassulandók a házasság megkötése előtt közokiratban megegyezhetnek és pedig 1896. febr. 7.-én 5175. sz. a. adott belügyminiszteri magyarázat szerint korábbi megegyezésüktől elállva, attól eltérően is, hogy gyermekeik valamennyien az atya vagy az anya vallását kövessék, ilyen megegyezés hiányában a gyermekek nemük szerint szüleik vallását követvén.

A protestánsok ezen országos törvény által vallási egyenjogosságukat biztosítva látták, a törvény előtt tisztelettel meghajoltak, bár az 1894. évi XXXII. t.-czikknak az eddigi határozott törvényes rendelkezésekkel szemben felállított intézkedését bizonyos aggodalommal kísérték, félve attól, hogy a tértvények követelése iránt a felekre gyakorlandó nyomás zavarólag fog hatni az annyira kívánatos vallási békére és türelmességre. Ez azonban ha okozott is kellemetlenségeket, nagyobb hullámokat nem vert fel.

Azonban X. Pius pápának 1907. aug. 2.-ról az eljegyzés és házasság egyházi szabályozására vonatkozóan kiadott „Nemetere“ kezdetű decretuma, mely f. évi április 18.-án volt életbe lépendő, de a melyre nézve a lapok szerint fél évi halasztást

nyert a magyar róm. kath. papság, a vegyes házasságokra vonatkozó intézkedései által aggodalmat kelt mindazokban, a kik a felekezeti békének őszinte barátai s a házasság intézményének erkölcsi alapját is védelmezni s megőrizni óhajtják.

Ezen decretum érvényes házasságnak még a róm. kath. hitről más felekezetbe átlépett egyénekre, is kiterjedőleg csak a róm. kath. plébánus — ordinárius — előtt az előirt kath. szertartások mellett kötött házasságot ismeri el s vegyes házasságoknál az olyan házasságot, a mely csak a polgári tisztviselő vagy e mellett csak nem kath. pap előtt kötött, érvénytelennek jelenti ki s a vegyes házasságot érvényesnek csak az esetben ismeri el, hogy ha annál reversális és dispensatio mellett katolikus pap működött közre.

A mely vegyes házasság tehát nem a pápai decretumban irt előfeltételek teljesítése és formaságok mellett kötött, azt a decretum érvénytelennek hirdeti, az ilyen házasságot nem tekinti valódi házasságnak s az abból származó gyermekeket nem tekinti törvényeseknek.

Hogy az egyes egyházak pro interno minő felfogással vannak a házasság intézménye felől, az az egyházak belső dolga, a melyet az országos törvény sem kívánt érinteni s ahhoz hozzászólási joga nem is lehet senkinek.

Ámde a magyar törvényhozás mindig magának tartotta fenn a jogot, hogy mely vallásokat ismer el bevett vallásnak, melyeknek ad a többivel egyenlő jogokat úgy a vallás gyakorlása, mint vegyes házassági viszonyok és az ezen házasságból származó gyermekek vallása tekintetében.

A fennebbiek szerint pedig a házassági viszonyokat állami törvények szabályozzák.

Ha tehát a pápai decretum érvénytelennek hirdeti is az olyan házasságot, a mely polgári tisztviselő előtt kötött s az olyat, a melyet a mellett csak nem róm. kath. pap áldott meg, igen jól tudjuk, hogy annak semmiféle jogi hatálya nincsen. A házasság azért törvényes s a gyermekek is törvényesek lesznek.

Ámde itten nemcsak arról van szó, hogy a decretumnak mi az egyházi álláspontja, mi az egyház belső meggyőződése, hanem arról, hogy jogositva van-e oly rendelkezéseket tenni, olyan külső ténykedéseket kívánni, a melyek egyfelől az állami törvényekbe, másfelől az egyenjogú egyházak jogaiba és a

házasság intézményének erkölcsi alapjába ütköznek, a vallási békét és a házasság érvényességébe vetett hitet megrendítik s mindezt nem hitelvi érdekből, hanem a róm. kath. hiveknek a egyes házasságok útján leendő szaporítása czéljából.

A decretum rendelkezése ugyanis nem foly a kath. egyház olyan elvéből, a melytől eltérésnek helye nem volna. Nem is helyezkedik a non possumus alapjára, mert hiszen akkor, a midőn a Congregatio concilii a decretumra vonatkozó magyarázatában kimondja, hogy a XVI. Gergely pápa brévije és a Lambrucchini-féle instructio Magyarországon teljesen hatályát veszttette, Németországra nézve érvényben tartja X. Leó pápának 1906-ban kiadott „Provida“ kezdetű hason tartalmu brévijét.

A midőn tehát a decretum tovább megy a benső meggyőződés hangoztatásánál és érvénytelennek mondja ki az olyan házasságot, a melyet az országos törvény egyedül ismer el törvényes házasságnak; a midőn az ilyen házasságból születendő gyermekeket törvénytelennek nyilvánítja s előírja, hogy a decretum minden egyházközségbe megküldendő és minden egyházban nyilvánosan kihirdetendő s teljes értelme megmagyarázandó, hogy mindenki jól megértse — ut ab omnibus rite cognoscatur — itt már külső cselekmények is forognak fenn, ez már nyilvános hirdetése annak, hogy az állami törvény nem kötelezi, nem érvényes, ez már megtagadása az állami törvények érvényének, tagadása az állami souverénitásnak, ez már az egyház az államban.

De ily eljárás sérti a többi vallásfelekezet egyenjoguságát is, midőn azt hirdeti, hogy az olyan házasság, a melyet a polg. anyakönyvvezető köt meg és nem kath. pap működik közre, érvénytelen.

Ilyesmit hirdetni Magyarországon a fennálló törvényekkel szemben, mint jogállamban nem lehet. Ezzel szemben a többi egyházak igénybe kell vegyék az állam segítségét.

Végül sérti a családi élet erkölcsi alapjába és tisztaságába vetett hitet is, midőn az állami törvények által egyedül törvényesnek elismert házasság érvényét megtagadja s nyilvánosan érvénytelennek s az abból származó gyermekeket törvényteleneknek hirdeti s ezáltal a r. kath. egyház hiveiben egyes házasságkötés esetén a házasság szentségébe vetett hitet s a házasság erkölcsi alapját megingatja.

Pedig Erdélyben a vegyes házasságok száma rendkívül nagy. Ilyen belenyulást legszentebb érdekeikbe a protestáns egyházak s ezek közt az unitárius egyház, legönmegtagadóbb és legtürelmesebb felfogás mellett sem hallgathatnak el.

Hiszen a család a hazafiui és a vallás-erkölesi érzésnek, az istenes, tiszta életnek a melegágya. A családokon épül fel a társadalom. Ezek a pillérei, alapjai a magyar nemzeti államnak is. Ha ezeket az alapokat megingatjuk, ha meggyengítjük az állami lét erkölesi alapjait, gyengítjük magát a magyar államot. A tiszta erköles, mely ha megvész, — Róma ledől s rabigába görnyed.

E nagy veszélyt érezhette a hazafias róm. kath. papság is, midőn ismételten feírt a pápához decretumának Magyarországon visszavonása iránt. S nem kételkedünk, hogy a magas kormány is ez irányban megteszi a szükséges lépéseket, a Miniszterelnök úrnak a Főrendiházban tett kijelentése szerint.

A magyar unitárius egyháznak, e színmagyar hivekből — legnagyobb részt székelyekből álló egyháznak, mely elejétől fogva a magyar hazafiság, a magyar kultúra és a vallás-erkölesök ápolásának a szolgálatában áll, fel kellett szólalnia a pápai decretumnak azon sérelmes rendelkezései ellen, a melyek az állami törvényekkel s a többi felekezetek egyenjoguságával ellentétben állanak és a család erkölesi alapjainak megingatására és az elsimult felekezeti súrlódások felidézésére vezethetnek. A magyarországi unitárius egyház az évszázados hosszas küzdelmek útján nyert jogait elhomályosítani nem engedheti.

Kéri az állam védő intézkedéseit.

Kérjük a T. Képviselőházat, méltóztassék a m. kir. kormányt oda utasítani, hogy a mennyiben a hazafias róm. kath. papság közbelépése eredményre nem vezet, — a jus placeti regii igénybe vételével is a sérelmes pápai decretumnak Magyarországon kihirdetése és alkalmazása megakadályoztassék.

A magyarországi unitárius egyház egyházi főtanácsának Kolozsvárt 1908. évi október hó 26-án tartott üléséből.

Hazafias tisztelettel

Báró Petrichevich Horváth Kálmán,
főgondnok.

Ferencz József,
unitárius püspök.

Nagy Lajos,
egyh. főjegyző.

V. Elintézett ügyek.

A püspöki, E. K. tanácsi, gazdasági bizottsági évi jelentések tudomásul vétettek. Sándor János a kereszturi és dr. Tibáld Miklós a felsőfejéri egyházköri felügyelő-gondnoki állásban megerősített. Az egyházköri tisztviselők megválasztásáról betejestett jelentés jóváhagyólag vétetett tudomásul s annak alapján Péterfi Dénes és Lőrinczi Dénestől az esperesi eskü bevételtett és Nagy Lajos, valamint Csegezy László évtizedeken keresztül folytatott esperesi hasznos működésüknek elismerése és méltánylásául tiszteletbeli espereseknek nyilvánítottak.

Dávid Ferencz halhatatlan emlékü első püspökünk születése 400-adik évfordulójának 1910. évben méltó módon való megünneplése meghatározottat s a megállapított intézkedések végrehajtásával az E. K. Tanács bizatott meg.

Élénk eszmecserét keltett fel a „Ne temere“ kezdetü pápai irat, melyről méltó módon tette meg észrevételeit a főtiszt. püspök úr már évi jelentésében. Az E. Főtanács magáévá téve az E. K. Tanácsnak ezen ügyben betejesztett jelentését, mély megütközésének adott kifejezést, hogy felvilágosult korunkban egy ilyen pápai dekretum adatott ki s egyben feliratot intézett a képviselőházhoz és kormányhoz, hathatós fellépésre kérve az iránt, hogy e sérelmes pápai irat hazánkban a jus placeti regii igénybevételével is hatálytalannak nyilvánítottassék.

Kiemelkedő, nagyfontosságú tárgya volt a E. Főtanácsnak az egyház birtokai kezelésének kérdése. Hosszas és élénk vita után a házi kezelés továbbra fentartása határozottat, úgy azonban, hogy a jószágigazgató és kezelőtisztai személyzet a megállapított évi jövedelem beszolgáltatását illetőleg, megfelelő anyagi biztosítékot nyujtson.

Örömmel vétetett tudomásul, hogy a székykereszturi gymnasium államsegélyezésére a szerződés megkötöttet, valamint, hogy a gymnasium felépítésére 240,000 korona beruházási államsegély helyeztetett kilátásba. Másfelől fájdalomosan vétetett tudomásul, hogy az alig három év előtt visszaállított tordai gymnasium az állami főgymnasium föllállítása folytán jelen évi aug. 31.-vel megszűnt. Tekintettel a tordavidéki unitárius tanulókra, az internátusnak 1908/9. tanévben is, mint átmeneti évben, fentartása határozottat. A továbbiakra javaslatot tenni az E. K. Tanácsra bizatott.

A dr. Bedő Albert által egyházi beszéd írására kitűzött 100 korona pályadíjat Ürmösi Károly lelkész nyerte meg.

A papnevelő intézeti dekan tiszteletdíja 1908 jan. 1-től évi 400 koronában állapítottat meg. A papnevelő intézet fejlesztésének kérdésében, az egyházkörök meghallgatásával, javaslatot tenni az E. K. Tanács megbizatott.

A központi tisztviselők és kolleg. tanárok lakáspénze rendeztetett; a kereszturi gymn. tanárok lakáspénzének rendezése az E. K. Tanácsra bízott.

A vallásanári szabályzat megállapított, azzal a hozzáadással, hogy azok a lelkészek, a kik a szabályzat életbelépése előtt bármely jellegű középiskolánál legalább 3 évig hitoktatók voltak, a vizsga alól fölmentetnek.

Az 1907 évi különböző számadások és 1909. évi költségvetések helybenhagyattak. Ezzel kapcsolatosan a lelkészi nyugdíjmaximum 1909. évre, a 40 évi szolgálat után nyugalomba menők részére, évi 1200 koronában állapított meg.

Meghatározottat Fűzesgyarmat és Petrozsény székhelylyel körlelkészségek szervezése.

A különböző tanügyi jelentések jóváhagyólag vétettek tudomásul. A segélyalapokból egyházközségek, belső emberek és özvegyek segélyezésére csaknem 45,000 korona fordított.

Az egyházkörökből nagy számban beterjesztett indítványok egy része elfogadtatott.

Megválasztattak: a székelykereszturi gymnasiumhoz felügyelő gondnoknak: dr. Kozma Endre kir. közjegyző; gazdasági bizottsági tagnak: Pataky László országgyűlési képviselő; koll. igazgatónak: dr. Gál Kelemen; egyházi levéltárnoknak: Kelemen Lajos tanár; egyházi tanácsosoknak: Kelemen Árpád lelkész, Lőrinczi Dénes nyug. tábornok, Nagy György országgyűlési képviselő, Székely Mózes kir. erdőfelügyelő, Török Sándor kir. erdőmester, Fekete Ferencz tordai takarékpénztári vezérigazgató; főtanácsi bizottsági tagoknak: Kozma Ferencz, Benkő Mihály, dr. Ferenczi Géza, Józán Miklós, Kelemen Albert, Guidó Béla, Lőrinczy Dénes, Váry Albert, Sándor János.

A nagyfontossága, tárgyokban gazdag tárgysorozat letárgyalása két és fél napot vett igénybe, november hó 27.-én délben fejeződött be az ülés. A tanácskozások eredménye legyen áldásos szeretett egyházunkra!

V. M.

Delitzsch a vallás továbbfejlesztéséről.¹

Delitzsch Frigyes berlini egyetemi tanár, kiváló orientalista a modern theologiai iránynak egyik buzgó és kiváló úttörője. Nemesak a babyloniai ásatások eredményének földolgozásával tett nagy szolgálatot a theológiának, hanem fölvilágosodott, tudományos munkáival is, melyek a biblia csodás, mystikus világában új fényt derítenek. Egy újabb munkás a keresztény tudósok között, kik csöndesen, zajtalanul, de biztosan készítik elő a vallás terén is az utat a haladásra, a tisztultabb eszmék győzelmére. S bár a világ még alig vesz tudomást e munkáról, eljön az idő, mikor a kutatások eredményei ismeretesebbek lesznek szélesebb körökben s az orthodoxia kénytelen lesz fegyverét letenni a tudomány csalhatatlan bizonyítékai előtt. A történelem, természettudomány föltartóztathatlanul hozzák elő az újabb és újabb adatokat, melyek a bibliai könyveket más világításban mutatják nekünk s mindenki előtt érthetőbbé lesznek. Különösen Angliában, Amerikában és Németországban vannak lelkes munkásai a régi egyiptomi és babyloniai ásatásoknak. Már is megbecsülhetetlen eredményeket értek el.

Delitzsch is az ásatások nyomán indul el s kézzelfogható bizonyítékokkal mutatja ki állításainak hitelességét. Felolvasásai, melyeket a német „Keleti társaság“ ülésein tartott, oly nagy érdeklődést keltettek, hogy maga a császár is kívánta hallani. Az orthodox theologusok körében pedig nagy ellenzenvet támasztott.

A „Babel und Bibel“ című munkájában összefoglalja az ásatások eredményeit, melyek eddig előkerültek s ezáltal szemmel láthatólag bizonyítja be Babilonnak és a bibliának szoros összeköttetését. A „Zur Weiterbildung der Religion“-ban pedig a kutatások alapján oly elveket hirdet a bibliáról és vallásról, melyek egészen megfelelnek az unitárius felfogásnak.

Munkája tárgyilagos és szigorúan a tényekre szorítkozik a nélkül, hogy legkevésbé támadná azokat, kik más nézetten vannak. Mint dolgozata elején kijelenti, távol áll attól, hogy „valaki elidegeníttessék az ő atyjának hitétől.“ Elismeri az egyéni hit jogát, hiszen a vallás, — mint meg is jegyzi — a szív beszéde.

¹ Friedrich Delitzsch: Zur Weiterbildung der Religion. Zwei Vorträge. Stuttgart und Leipzig. 1908.